

Getnaðarvarnir og kynsjúkdómar

Getnaðarvarnir

- Koma í veg fyrir óæskilega þungun

Smokkurinn

- Kemur í veg fyrir þungun
- Öruggasta og **eina** aðferðin til að **verjast kynsjúkdómum** við samfarir
- Mikilvægt að hann detti ekki af svo sáðfrumum berist ekki inn í leggöng
- 98% öruggur sé hann rétt notaður
- Sæðisdrepandi krem eykur öryggi smokksins

Getnaðarvarnarpillan

- Kvenhormón
  - Koma í veg fyrir að egg þroskist og losni úr eggjastokkum
- Smápillan
  - Ein tegund hormóna í litlu magni
  - Sáðfrumur komast ekki upp í legháls
- Lyfseðilskyld
  - Hægt að fá lyfseðil hjá lækni
- Engin vörn gegn kynsjúkdómum

- Aðrar getnaðarvarnir sem byggjast á hormónum

- Hormónastafur

- Komið fyrir undir húð
- Virkar í 3 ár

- Hormónasprauta

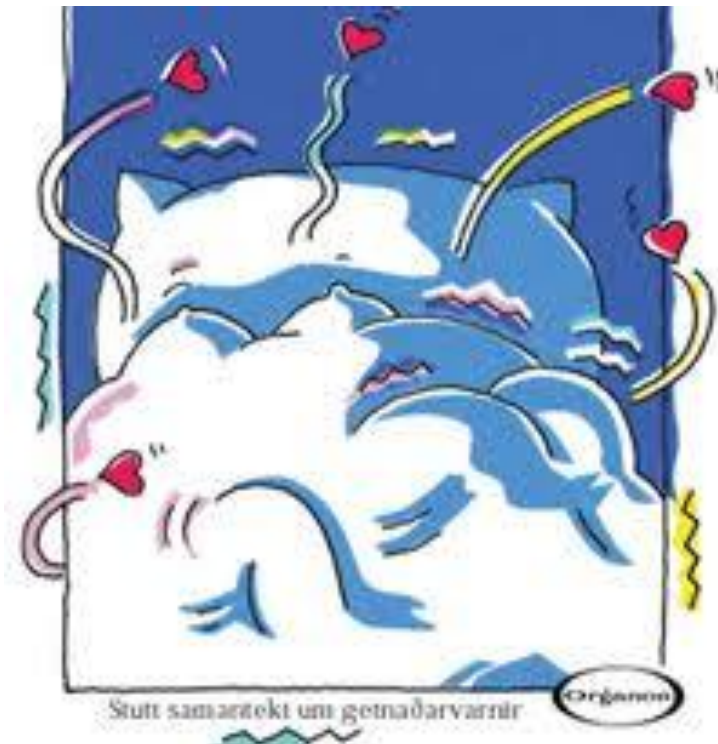
- Sprautað í vöðva á 3 mánaða fresti

- Hormónaplástur

- Þunnur plástur settur á húðina
- Nýr plástur á hverjum degi í 3 vikur
- Enginn plástur í 4.viku

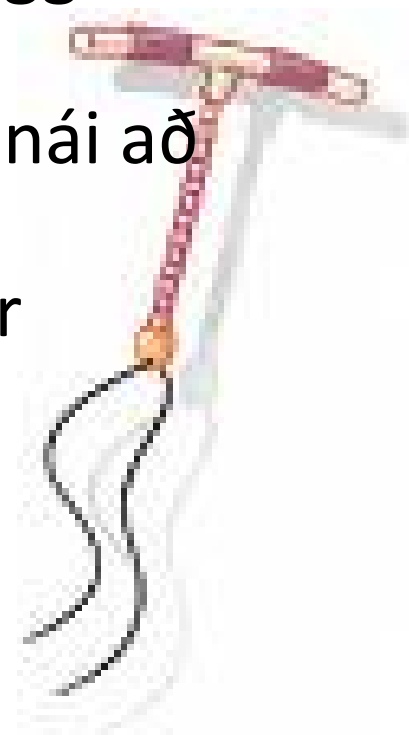
- 99% öryggi

- Engin vörn gegn kynsjúkdómum

Lykkjan

- T-laga og er komið fyrir í leginu
- Hindrar í mörgum/flestum tilfellum að egg frjóvgist
- Ef eggjið frjóvgast varnar hún því að það nái að festast í legveggnum og þroskast
- Konur þurfa að fara til læknis sem kemur lykkjunni fyrir
- Ætluð konum sem hafa átt barn
- Getur verið í 3-7 ár eftir tegund
- 99% örugg

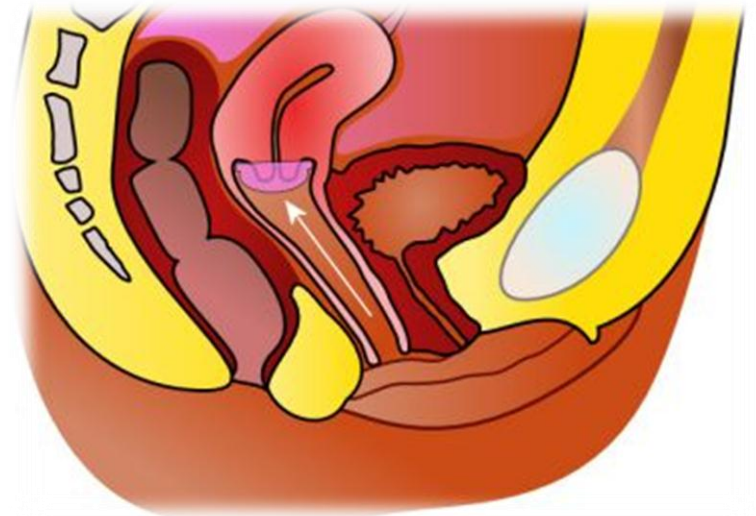

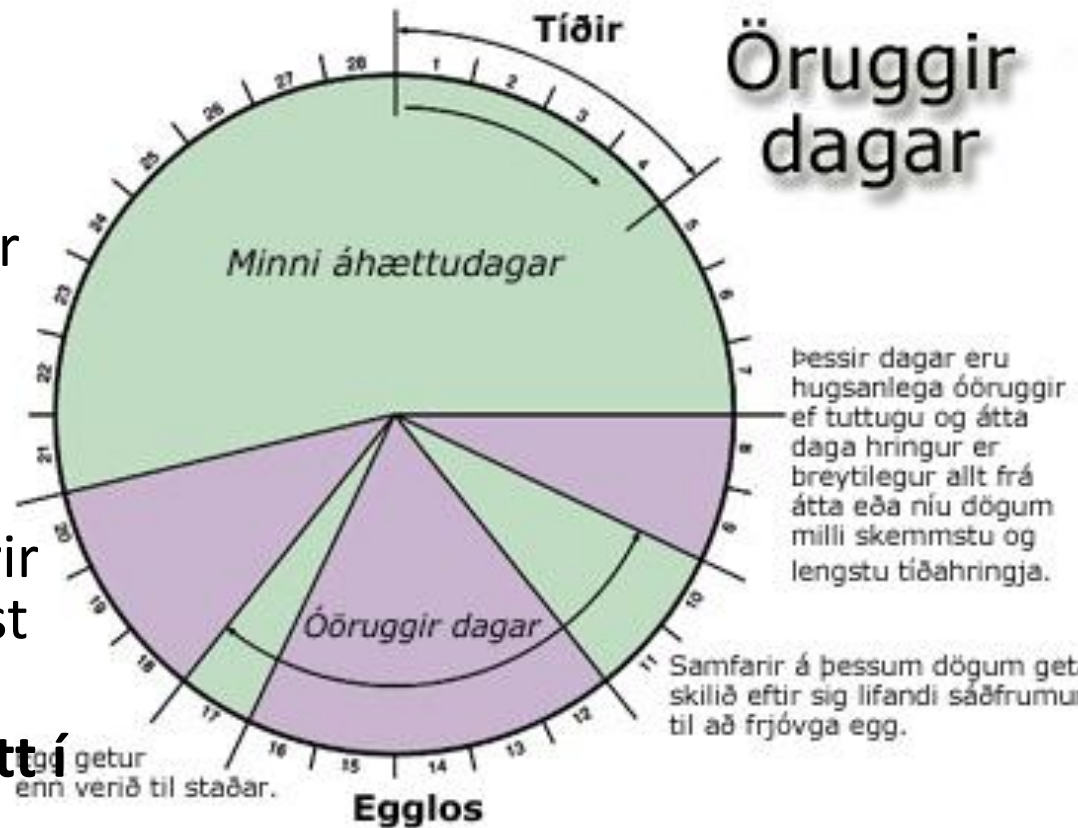

Hettan

- Gúmmihetta sem komið er fyrir í leggöngum
- Smurð með sæðisdrepandi kremi
- 90% örugg
- Engin vörn gegn kynsjúkdómum

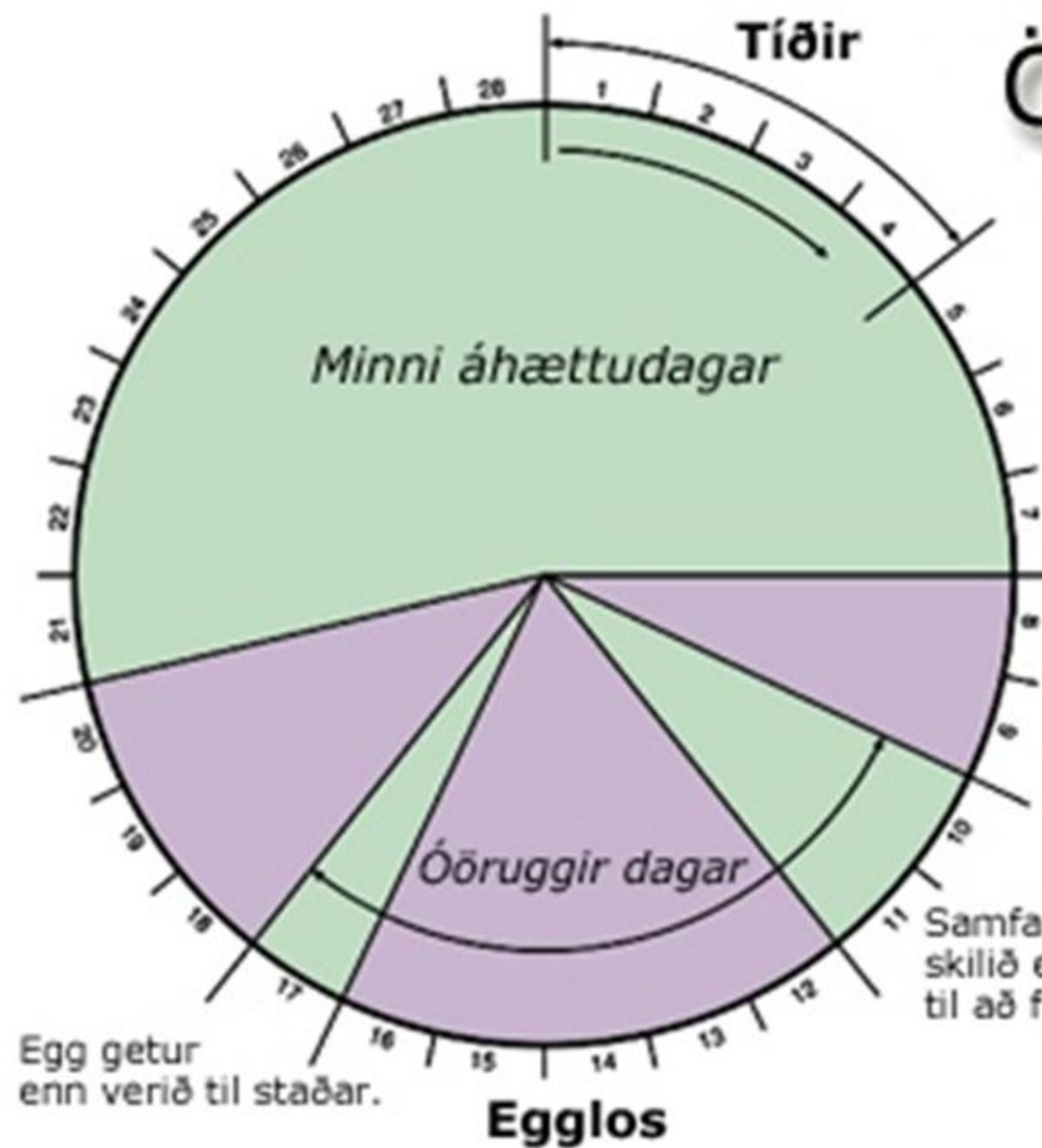
- Felst í því að giska hvenær konan er frjósöm
  - Stuttu fyrir egglos
  - Egglosið sjálft
  - Stuttu eftir egglos
- Forðast að stunda samfarir þegar konan er frjósöm
- Af þeim sem nota aðferðina á **hárréttan** hátt í eitt ár verða
  - **10 af hverjum 100 konum ófrískar**
- **Pungunartíðni** er hins vegar **25%**
- Öruggir dagar eru ekki örugg getnaðarvörn

- Erfitt að spá fyrir egglos hjá ungum stúlkum
  - Tíðarhringur oft óreglulegur
  - Frjósemistímabil getur verið breytilegt milli tíðarhringja
- Óvissa hversu sæðfrumur geta lifað í eggrásinni og beðið eftir egglosi

Öruggir dagar

Þessir dagar eru hugsanlega óöruggir ef tuttugu og átta daga hringur er breytilegur allt frá átta eða níu dögum milli skemmstu og lengstu tíðahringja.

Samfarir á þessum dögum geta skilið eftir sig lifandi sæðfrumur til að frjóvga egg.

Neyðarpillan

- Minnkar líkur á þungun eftir óvarin kynmök
  - Ef engin getnaðarvörn er notuð
  - Ef getnaðarvörn brást
- Kemur í veg fyrir að frjóvgað egg geti fest sig í leginu
- Þarf að taka innan við 3 daga frá kynmökum
- Hægt að fá í **apóteki án lyfseðils**
  - 2 töflur teknar inn í einu
- Eingöngu fyrir neyðartilfelli
- Kemur ekki í stað notkunar á öruggum getnaðarvörnum
- Engin vörn gegn kynsjúkdómum

Neyðarpillan

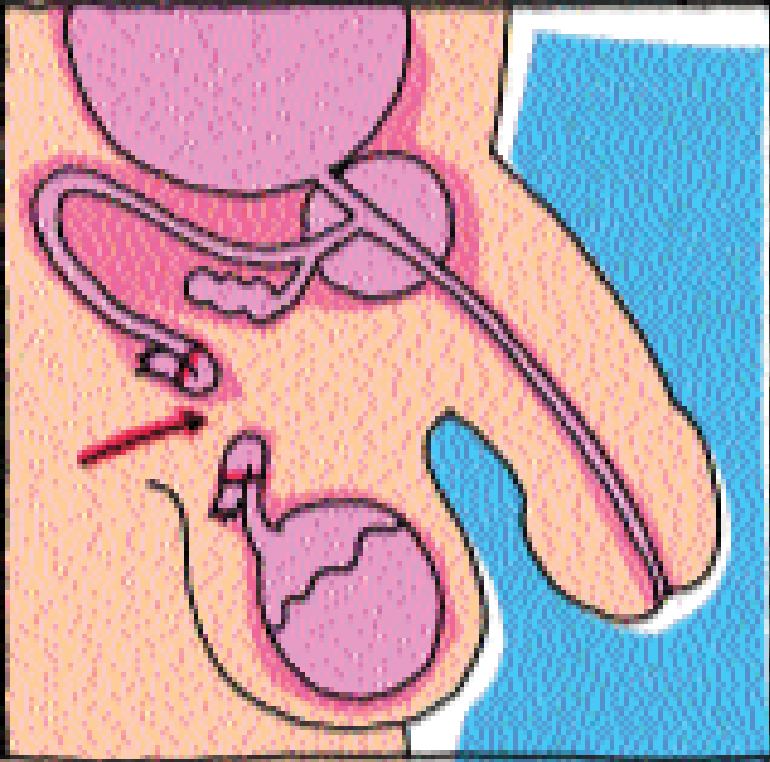
- Líkur á að engri þungum
  - 95% fyrsta sólarhringinn
  - 85% á öðrum sólarhring
  - 58% á þriðja sólarhring
- Inntaka hennar nokkrum sinnum í sama mánuðinum getur leitt til óreglulegra blæðinga
- Ef kastað er upp innan 3ja klukkutíma frá inntöku þarf að taka 2 aðrar töflur inn eins fljótt og hægt er

- Rofnar samfarir
  - Samförum hætt áður en sáðlát verður
  - **Óörugg** aðferð og á ekki að nota nema fólk sé í traustu sambandi og tilbúið að eignast barn
  - Sæði getur borist í leg fyrir sjálft sáðlát
  - Getur verið erfitt að rjúfa samfarir tímanlega

Ófrjósemisaðgerðir

- Egg kemst ekki niður í legið

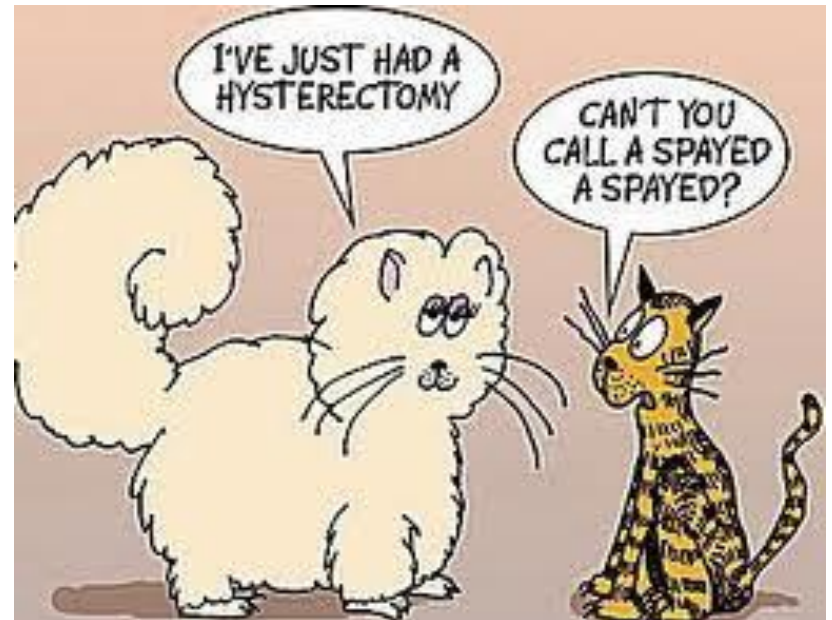
Þegar karl er þarður ófrjór er klippt á sáðrásirnar

- Sáðlát en engar sáðfrumur í sæðinu
- Engin áhrif á kynlíf
- Varanleg og sjaldan aftur snúið

Vönun (gelding)

- Eistu eða eggjastokkar fjarlægð
- Kynhvöt hverfur að mestu leiti

Kynsjúkdómar

Kynsjúkdómar

- Stafa af bakteríum, veirum eða lúsum sem berast á milli fólks í gegnum kynmök
- [Kynsjúkdómar](#) bæklingur

Klamydía

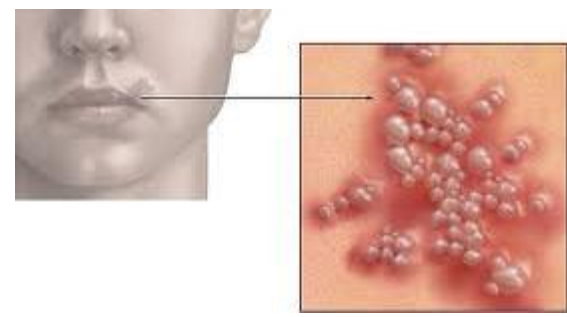

- Algeng á Íslandi
- Bakteríusýking og því auðvelt að meðhöndla með sýklalyfjum
- Oft án einkenna og fólk veit ekki að það er sýkt
- Ef einkenni eru til staðar:
  - Aukin útferð og sviði þegar pissað er
- **Mjög mikilvægt að meðhöndla** því fólk á annars á hættu að verða **ófrjótt** og getur þá ekki átt börn
- Algengasta ástæða ófrjósemi hjá ungum konum
- Mælt er með því að fólk sem stundar skyndikynni fari reglulega í kynsjúkdómaskoðun og láti athuga klamidýusmit

Kynfæravörtur

- Veira veldur því að vörtur myndast á kynfærum (HPV)
- Vörtur myndast á kynfærum
- Geta einnig smitast við munnmök og þá geta vörtur komið í munninn (sjaldgæft)
- Eru yfirleitt ekki hættulegar en sumar tegundir kynfæravörtuveira geta valdið frumubreytingum sem getur leitt til krabbameins
- Smokkurinn veitir vörn en ekki fullkomna vörn
  - Slímhúð og húð sem ekki er hulin getur sýkst

Herpes

- Sama veira og veldur frunsum veldur kynfæraáblæstri (Herpes)
- Vessafylltar blöðrur á kynfærum, við endaparmsop eða í munni
- Kláði og sársauki fylgja blöðrum
  - Ekki allir sem smitast sem fá einkenni
- Engin lækning til
  - Krem og smyrsl til sem draga úr óþægindum
- Blossar upp nokkrum sinnum á ári
- Smokkurinn verndar þá hluta kynfæris sem hann hylur
- Hættulaus nema hjá nýfæddum börnum smitast af móður

Lekandi

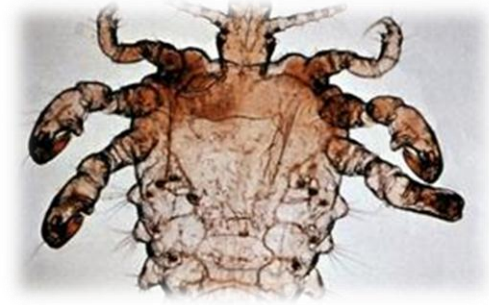
- Stafar af bakteríu
  - Sýklalyf notuð
  - Sumar bakteríur ónæmar fyrir sýklalyfjum
  - Mikilvægt að rétt sýklalyf sé valið
  - Skoðun eftir meðferð er því mikilvæg
- Getur smitast við samfarir, endaparms- eða munnmök
- Getur valdið ófrjósemi eins og klamydía
- Einkenni
  - Breyting á lit og lykt á útferð úr leggöngum eða þvagrás
  - Sársauki við þvaglát („pissa rakvélarblöðum“)
  - Verkur í grindarholi
  - Getur verið einkennalaus
- Smokkurinn eina vörnin gegn smiti

Sárasótt

- Sárasótt (sýfilis) orsakast af bakteríu
- Sár myndast oftast á kynfærum, endaparmi eða munni
- Hægt að lækna með sýklalyfjum
- Sjaldgæf á Íslandi
- Ef hún er ekki meðhöndluð
  - Getur valdið sjúkdómum síðar á ævinni
  - Ræðst þá á hjarta, heila og taugkerfi

Flatlús

- Sníkjudýr sem er aðallega að finna á kynfærahárum
- Smitast við nána snertingu
- Getur smitast með
  - Handklæðum, sængurfatnaði og fötum
- Veldur kláða
- Lúsaáburður borinn á
  - Bólfélagar og fjölskyldumeðlimir verða líka að fá meðferð
  - Þvo föt og sængurver

Alnæmi

- Stafar af alnæmisveiru (HIV)
- Eyðileggur ónæmiskerfið
  - Líkaminn missir smám saman getuna til að berjast á móti sýkingum
  - Auðvelt að smitast af öðrum sjúkdómum
  - Varnir líkamans brotna þá niður
  - Lungnabólga eða krabbamein yfirleitt á lokastigi
- Engin lyf lækna sjúkdóminn
- Lyf til sem draga úr framgangi sjúkdómsins og bæta lífsgæði

Alnæmi

- Getur smitast með
  - Blóði
  - Sæði
  - Móðurmjólk
- Smitleiðir
  - Óvarðar samfarir
  - Óhreinar sprautunálar með HIV-veiru
- Smokkurinn besta vörnin
- Smitast **EKKI**
  - með skordýrum
  - í sundlaugum
  - á klósettum
  - með mat
  - með faðmlögum
  - með kossum

- Ef grunur er um smit er fólk skyldugt að leita strax til læknis
- Verður líka að gefa upplýsingar um hver gæti hafa smitað hann og hvern hann gæti hugsanlega hafa smitað
- Getur sjálf/ur látið bólfélaga vita eða beðið lækni um að skrifa þeim án þess að nefna nafn þitt
- Mikilvægt að bólfélagar viti svo þeir smiti ekki aðra og breiði út sjúkdómnum

Smokkar

- Smokkar eru eina getnaðarvörnin sem er bæði vörn gegn kynsjúkdómum og getnaði.
- Smokkar eru til í ýmsum gerðum, litum og bragðtegundum.
- Til eru sérstakir smokkar fyrir þá sem eru með ofnæmi fyrir latex.
- Kvensmokkar geta komið sér vel.
- Sé notað sleipiefni eru vatnsleysanleg efni best því að fituleysanleg efni, t.d. Vaselín og olíur, geta skemmt smokkinn.
- Smokkar fást víða, t.d. í matvöruverslunum, bensínstöðvum og apótekum.

Svör við spurningar varðandi kynlíf

- Hjálparsími Rauða krossins
- Unglingamóttaka heilsugæslustöðva
- Húð- og kynsjúkdómadeild Landspítalans
- Skólahjúkrunarfræðingur
- Heimasíður
  - [Landlæknisembættið](#)
  - Lýðheilsustöð